

ΣΑ-142 Προσκυνήματα και προσκυνηματική τέχνη
στο Βυζάντιο.

Διδάσκων: Ράπτης Κωνσταντίνος

Προσκυνήματα στον Πόντο.

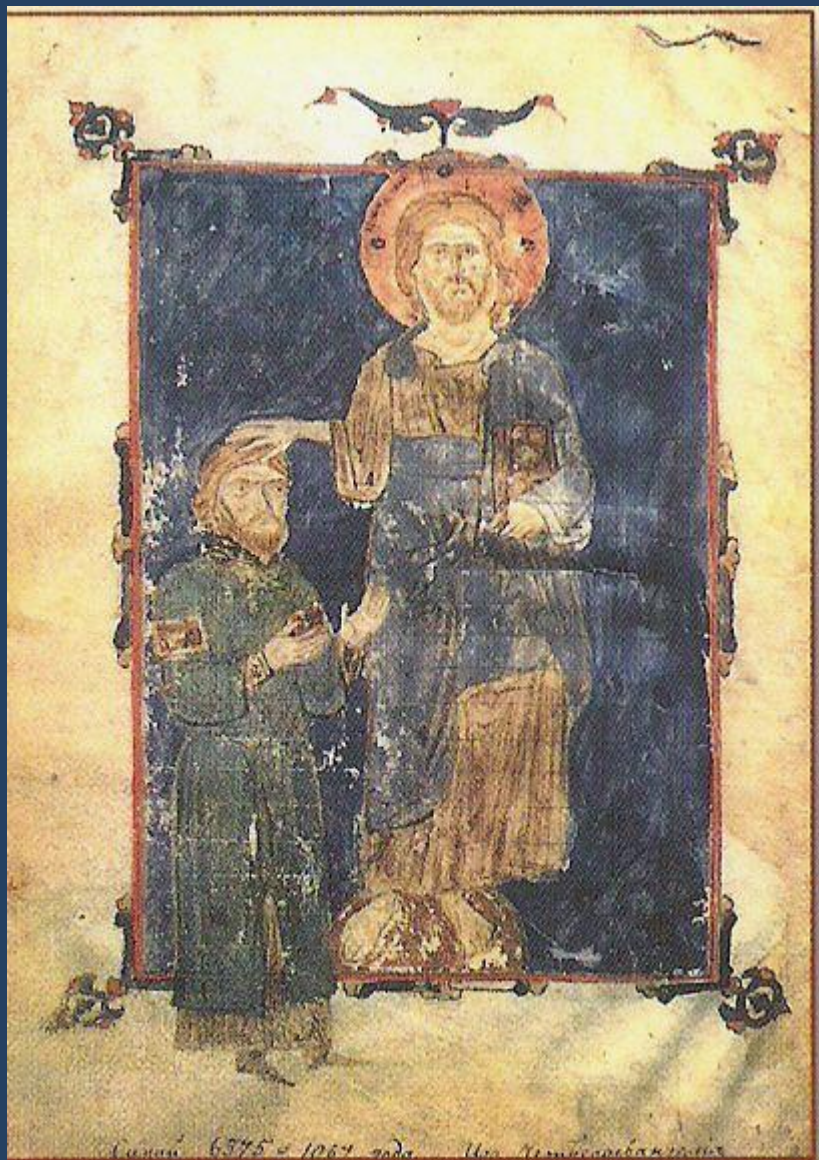
Νικόλαος Καρνούσκος

(Corpus of Dated Illuminated Greek Manuscripts to the year 1453, 1981)

Χάλκινος Φόλλις του Θεόδωρου Γαβρά.
(The mint of Trebizond under Alexius I and the Gabrades, NC 1977)

ΤΟ ΠΡΟΣΚΥΝΗΜΑ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΕΥΓΕΝΙΟΥ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΑΣ

(*Menologio di Basilio II* (cod. Vaticano
Greco 1613)

«Πόλις ἔστι που Τραπεζοῦς ὄνομα. Οὓ δὴ ἀπόριας ὑδάτων οὔσης ὀχετόν
ἔτεκτήσαντο Ἰουστινιανός βασιλεύς , ὄνπερ Εὐγενίου καλοῦσι
μάρτυρος .»

Προκόπιος ,περί κτισμάτων.

ΠΗΓΕΣ

-Ιωάννης Ξιφιλίνος

«Διήγησις θαυμάτων του αγίου και ενδόξου μεγαλομάρτυρος Ευγενίου του Τραπεζουντίου»

(Αθήνα, Νομισματικό Μουσείο, αρ. ευρ. 467/1999 Β.Ε. 726β.)

-Κωνσταντίνος Λουκίτης

«Εγκώμιον εις τον άγιον μεγαλομάρτυρα του Χριστού Ευγένιον και τους συνάθλους αυτού Κανίδιον, Ουαλεριανόν και Ακύλαν, τους εν Τραπεζούντι μαρτυρήσαντας.»

-Ιωάννης Λαζαρόπουλος

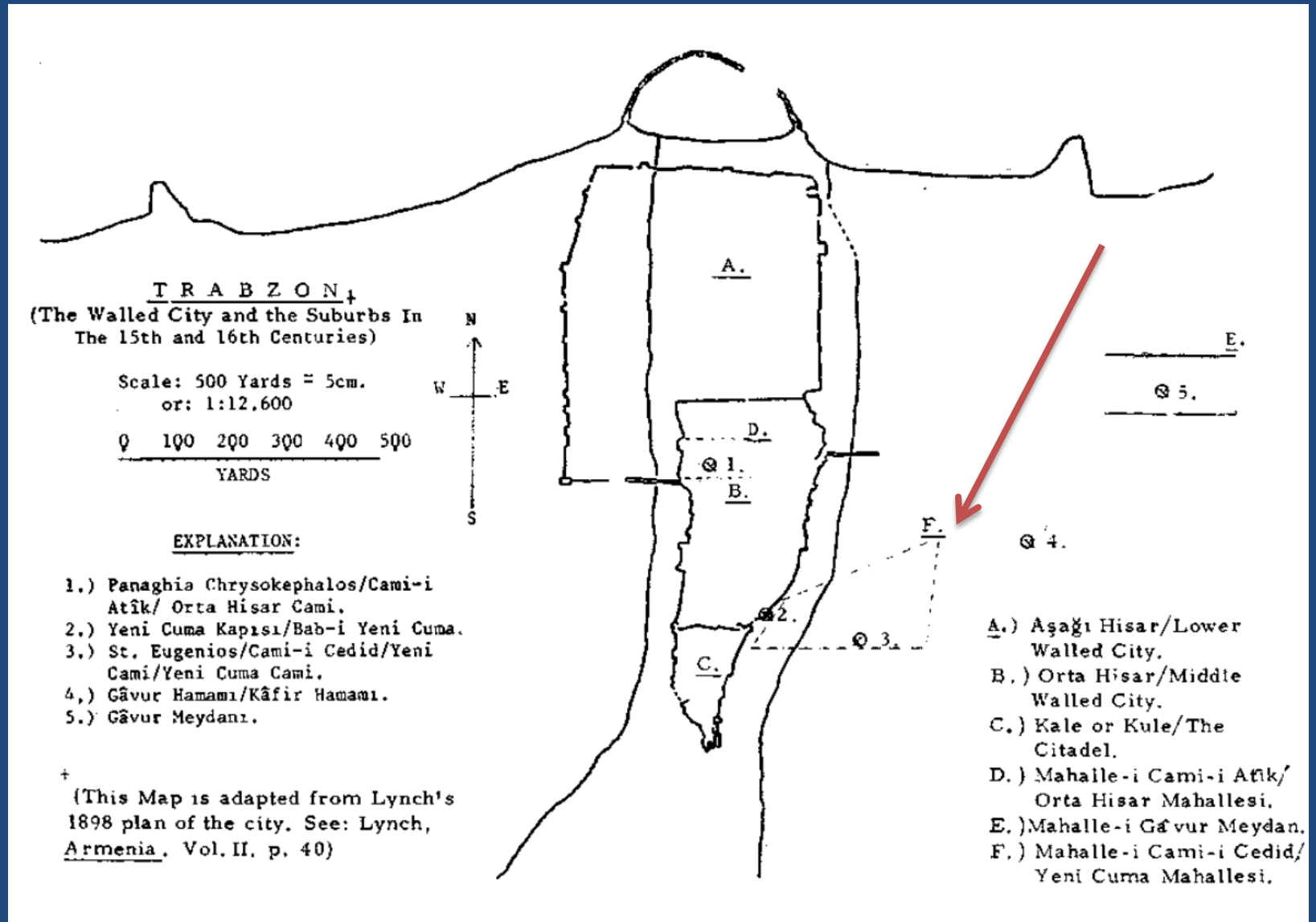
«Έτι σύνοψις τῶν του αγίου θαυμάτων μερική έκ τῶν πλείστων.»

-Τυπικό του Αγίου Ευγενίου

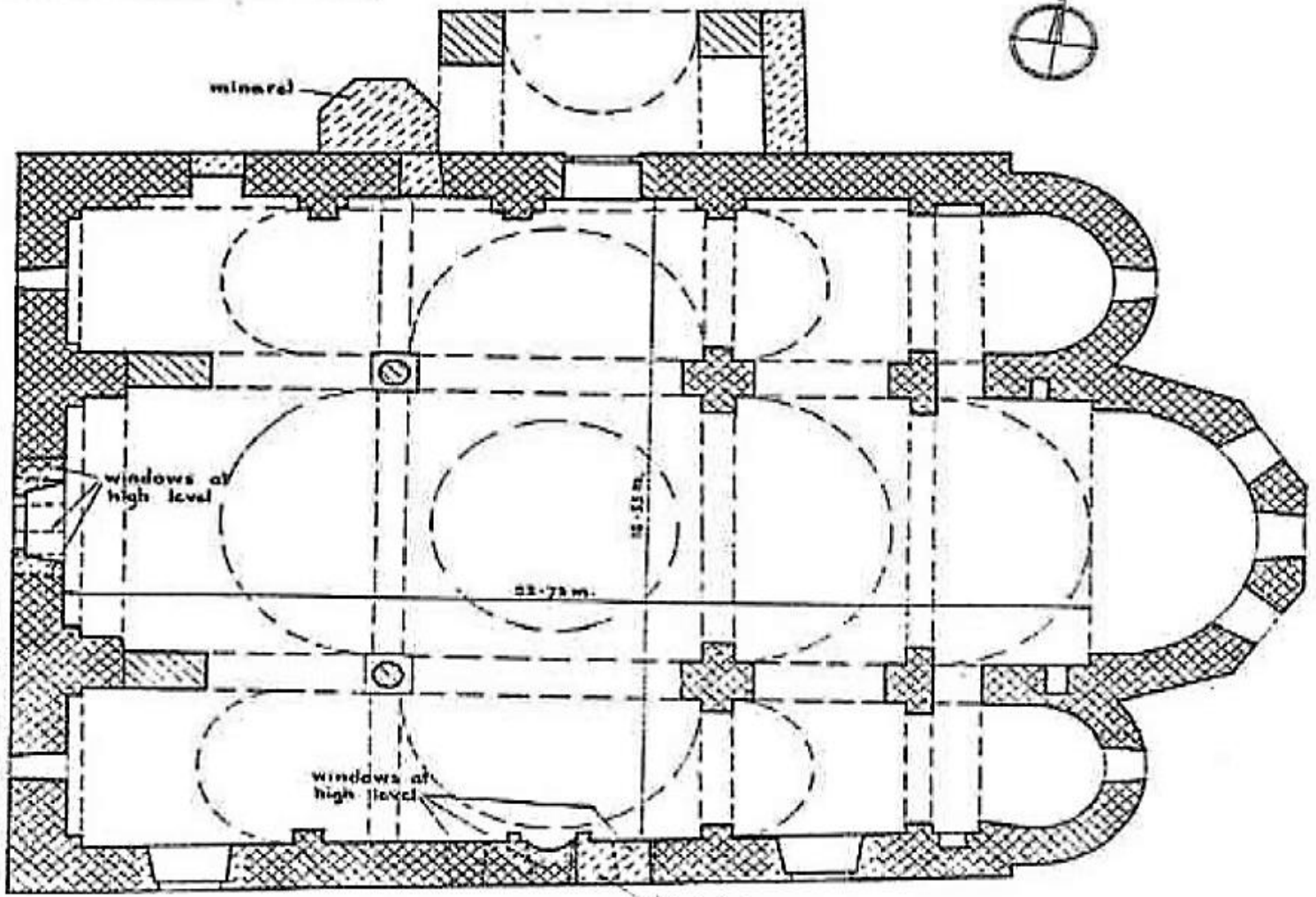
(cod. Ath. Vatopedi 1199)

• Τόπος μαρτυρίας και τόπος λατρείας.

1 0 1 2 3 4 5 6 7 m.

(The Byzantine Monuments and Topography of the Pontos, I, II, 1985)

(Ζωντανές Μνήμες Πόντου, 1992)

(<http://www.ime.gr>)

9^{ος}-11^{ος} αι.

- Αλλαγή ημερομηνίας της εορτής του Αγίου.

«Αμέλει και ταύτη τη γυναικί ἔν μία ὁ ἅγιος φαίνεται κατ' ὄναρ, ἐυσεβεῖ τυγχάνουση τε και ὀσία, δήλην καί αὐτή καθιστών την των εαυτού γενεθλίων ημέραν ήτις και παραχρήμα τω αρχηγώ της μονής τα οραθέντα απήγγειλεν. Ος τη Τε οπτασία του Φωτεινού τη τε ὄψει της γυναικός τη τε του μάρτυρος προς αυτόν πρότερον επιφανεία ὄλη ψυχή κινηθείς, την εορτήν ην ο μάρτυς τελείσθαι ἐπέσκηψεν, ἐξ ιδίων ἀναλωμάτων αυτός ἐκτελέσαι προκέκρικε.»

Χαρακτηριστικά του προσκυνήματος.

• Πανήγυρις

(Ζωντανές Μνήμες Πόντου, 1992)

•Λείψανο του αγίου και Θαύματα.

•Λείψανο ,σταυρός , κάρτα του αγίου και λείψανα των ακολούθων του.

«ὄλος τῆς σεβασμίας κεφαλῆς αὐτοῦ γίνεται .ἦν ἐπὶ τε την ὄψιν καὶ το στόμα και γλῶτταν καὶ ὦτα καλῶς ἐπιτίθησι.»

Διήγησις θαυμάτων του αγίου και ενδόξου μεγαλομάρτυρος
Ευγενίου του Τραπεζουντίου. Ιωάννης Ξιφιλίνος,συχ 60.

«Ὅθεν καὶ μία ,των νυκτῶν ἐν τῷ μετοχίω τήν οἴκησιν ἔχων τον μέγαν ἑώρων
ἐκ τούτω βαίνοντα Ἐυγένιον μέσον δέ τῶν δύο στοῶν τοῦ ναοῦ διιόντα
φαιδρότατον.»

Σύνοψις ,Ιωάννης Λαζαρόπουλος,συχ.1131

13^{ος} -15^{ος}

- Αναβίωση προσκυνήματος.

(Θησαυροί του Αγίου όρους,1992)

Άσπρο, Ιωάννης Ι
Κομνηνός, (1235-1238).

(The Barber institute of Fine Arts, university of
Birmingham)

•...ἔφιππος θέων ὠράτο.....
Σύνοψις Λαζαρόπουλου, στχ 126

•...καν τῆ χειρί φέρων
ἔστολβμένην ρομφαία.....
Σύνοψις Λαζαρόπουλου, στχ 127

Άσπρο ,Αλέξιος Β΄
Κομνηνός, (1297-
1330).

(The Barber institute of Fine Arts, university of Birmingham)

•...εἷς βοήθειαν μάρτυς
Ἐυγένιος ἔφιππος
παραγίγνεται....
Σύνοψις Λαζαρόπουλου, στχ 591

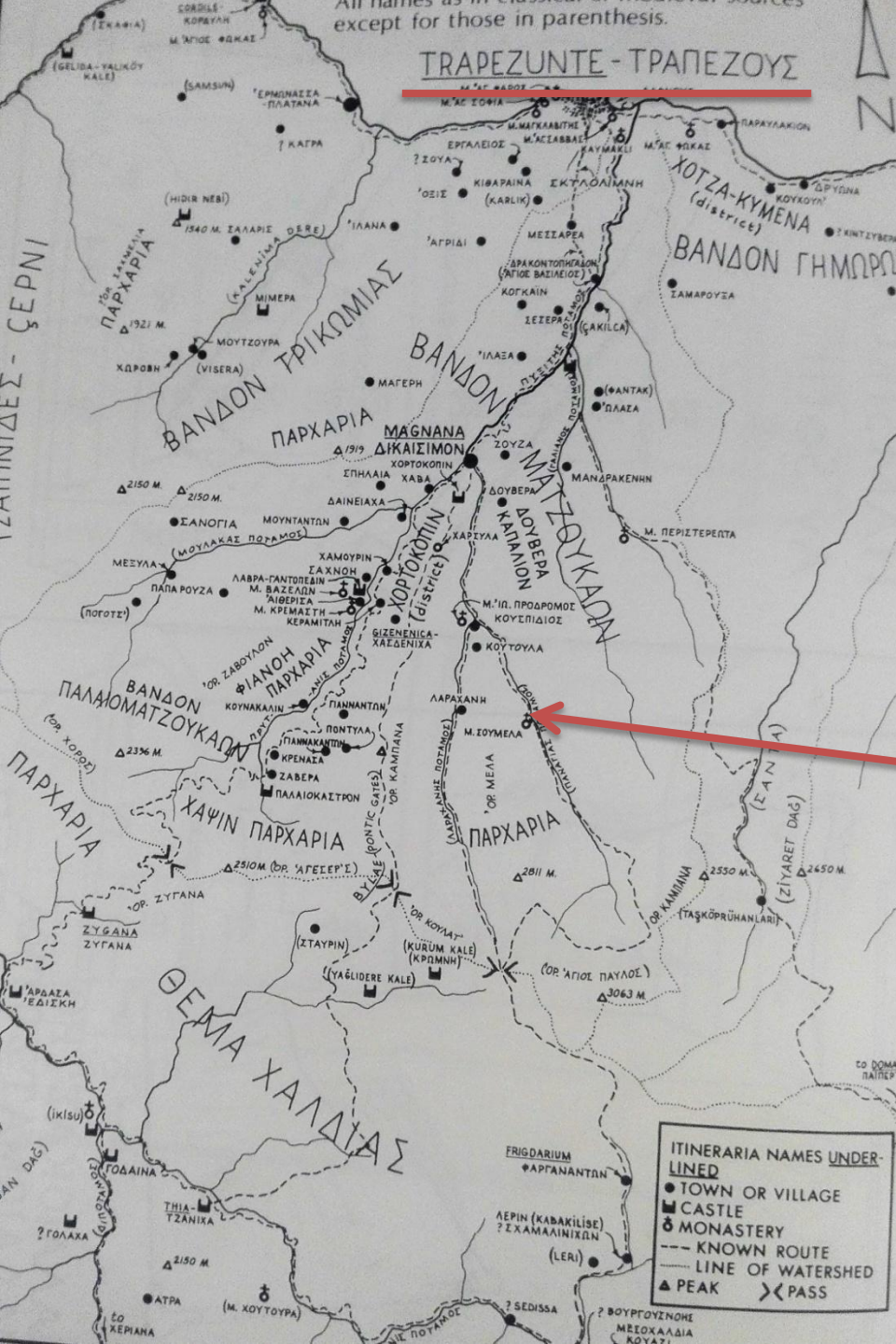

Συπεράσματα

Με την μελέτη του προσκυνήματος του αγίου Ευγενίου, πέρα από την καθαρά λατρευτική πρακτική έρχονται στην επιφάνεια και άλλες παράμετροι, όπως οι κοινωνικές συγκρούσεις μεταξύ του απλού λαού με τους αξιωματούχους και τις πλούσιες οικογένειες της ενδοχώρας.

Τις εμπορικές σχέσεις που αναπτύσσονται με αφορμή το προσκύνημα αλλά και την ανάδειξη του προσκυνήματος ως το κύριο εργαλείο της αυτοκρατορικής πολιτικής.

All names are in Greek unless otherwise stated, except for those in parenthesis.

Ιερά , αυτοκρατορική ,
Πατριαρχική και
σταυροπηγιακή μονή
της
Παναγίας στο όρος
Μελά.

(Bryer A.-Winfield D., The Byzantine Monuments and Topography of the Pontos, I, II)

(Επτά Ημέρες, 1996)

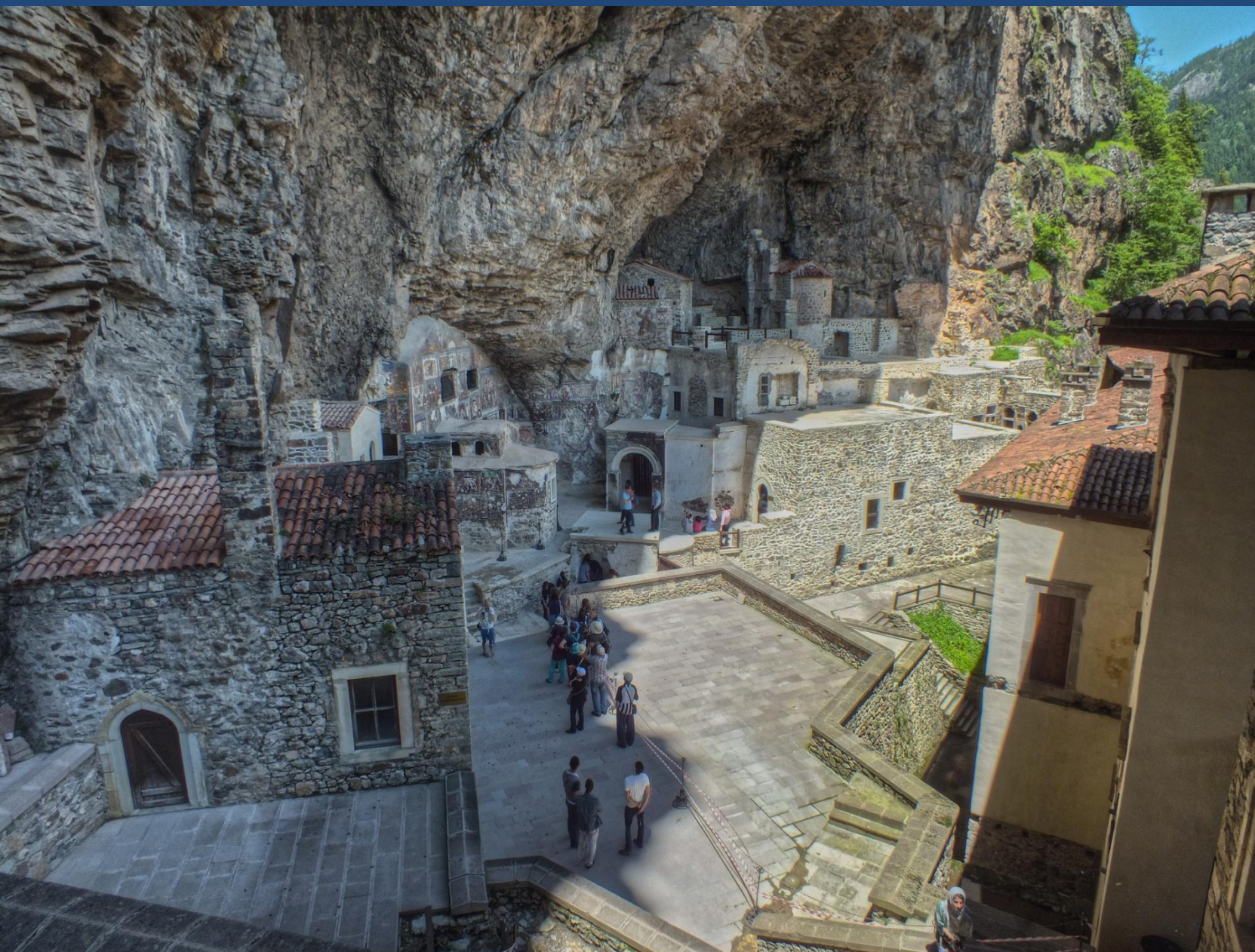
(National gallery of Ireland,obj.1858)

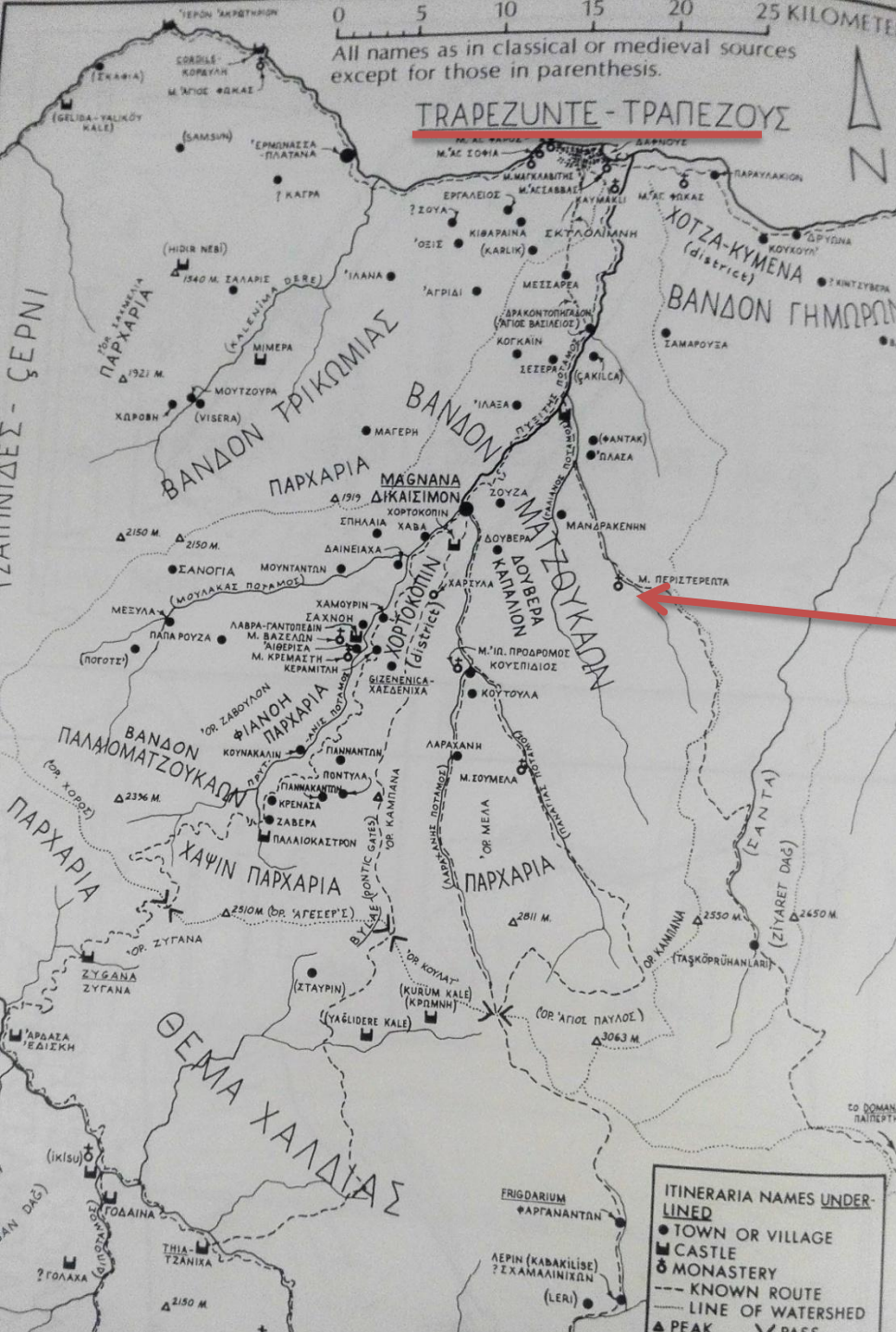

(Επτά Ημέρες,1996)

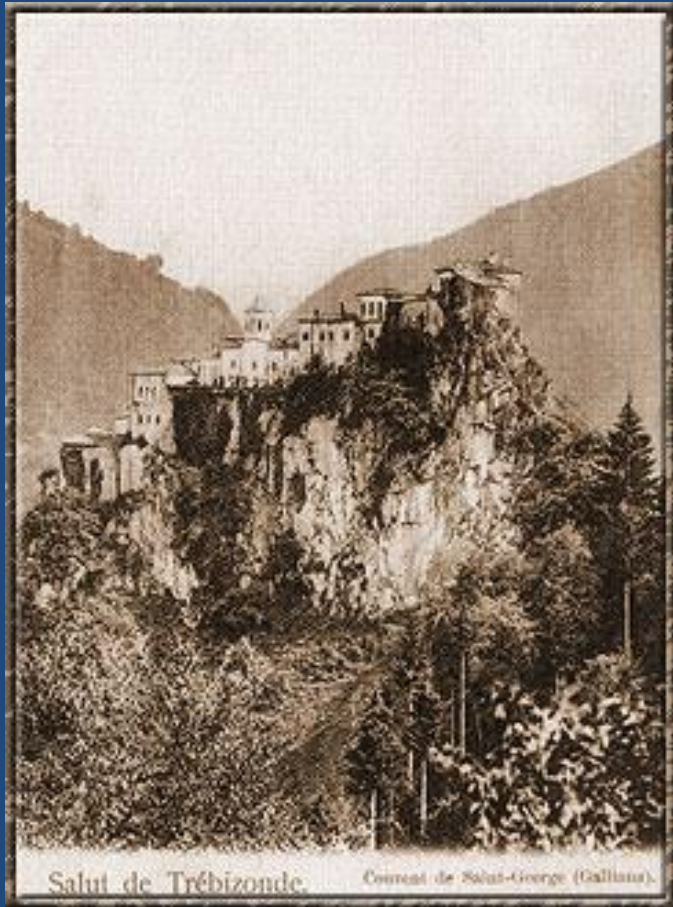

Μονή αγίου Γεωργίου Περιστερώτα

(The Byzantine Monuments and Topography of the Pontos, I, II, 1985)

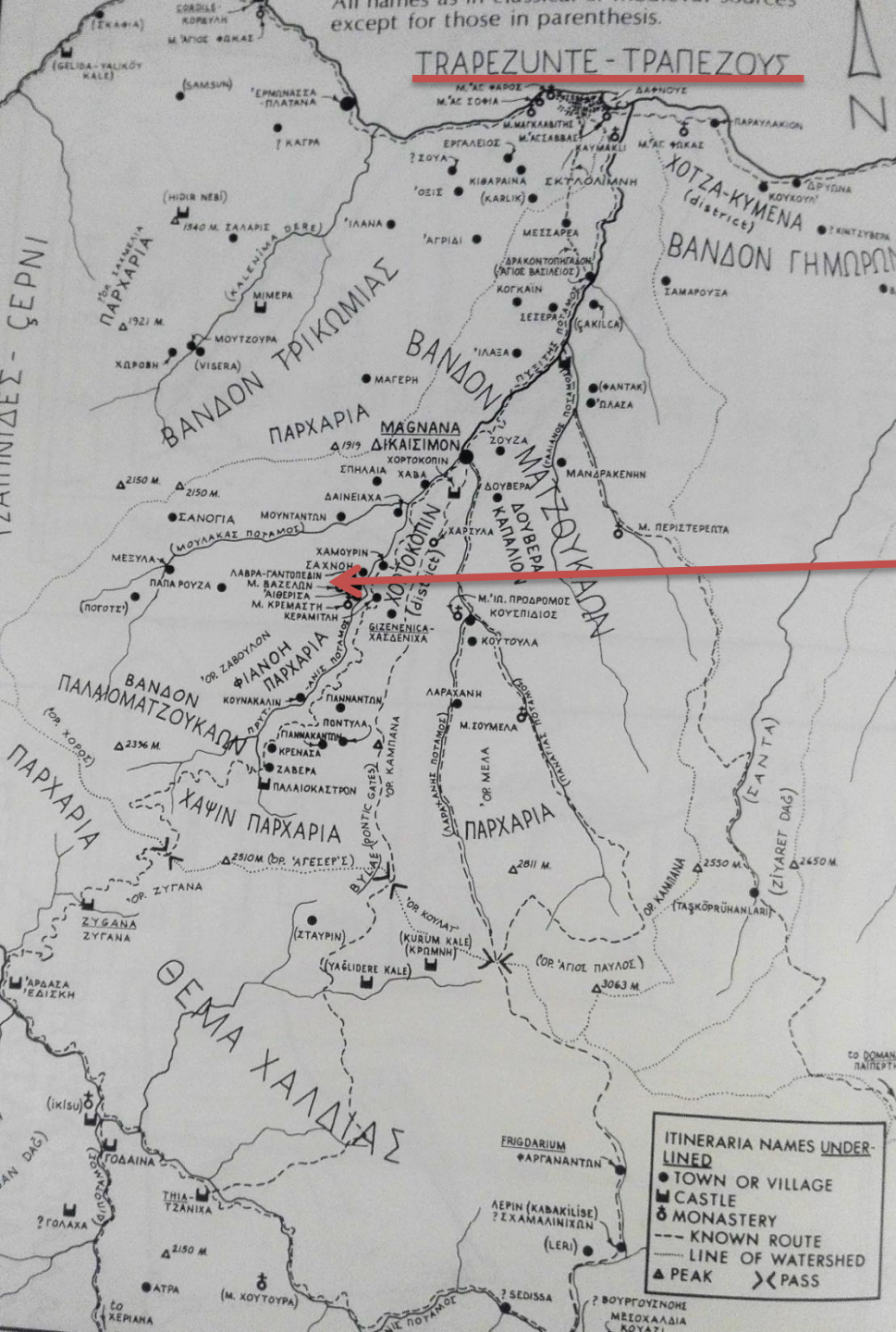

(Μικρασιατικά Παράλια από τον Πόντο στη Μεσόγειο, Επιστολικά Δελτάρια 1880-1920, 1998)

(Ζωντανές Μνήμες Πόντου, 1992)

All names are in Greek sources except for those in parenthesis

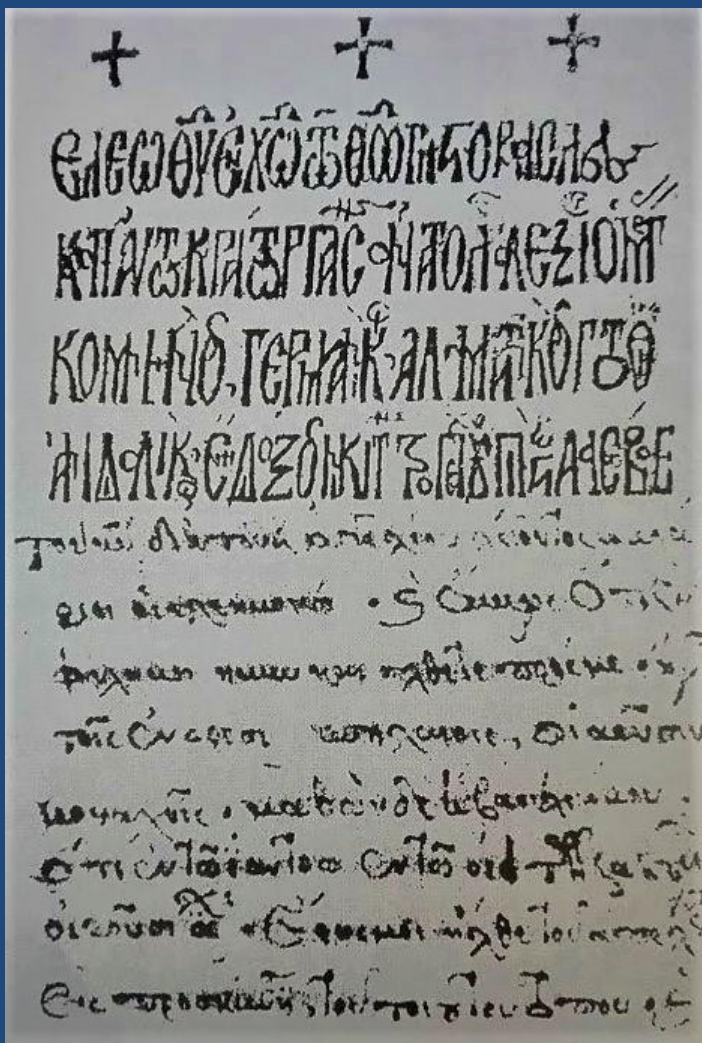
Μονή αγίου Ιωάννη Βαζελώνος ή Ζαβουλώνος

(The Byzantine Monuments and Topography of the Pontos, I, II, 1985)

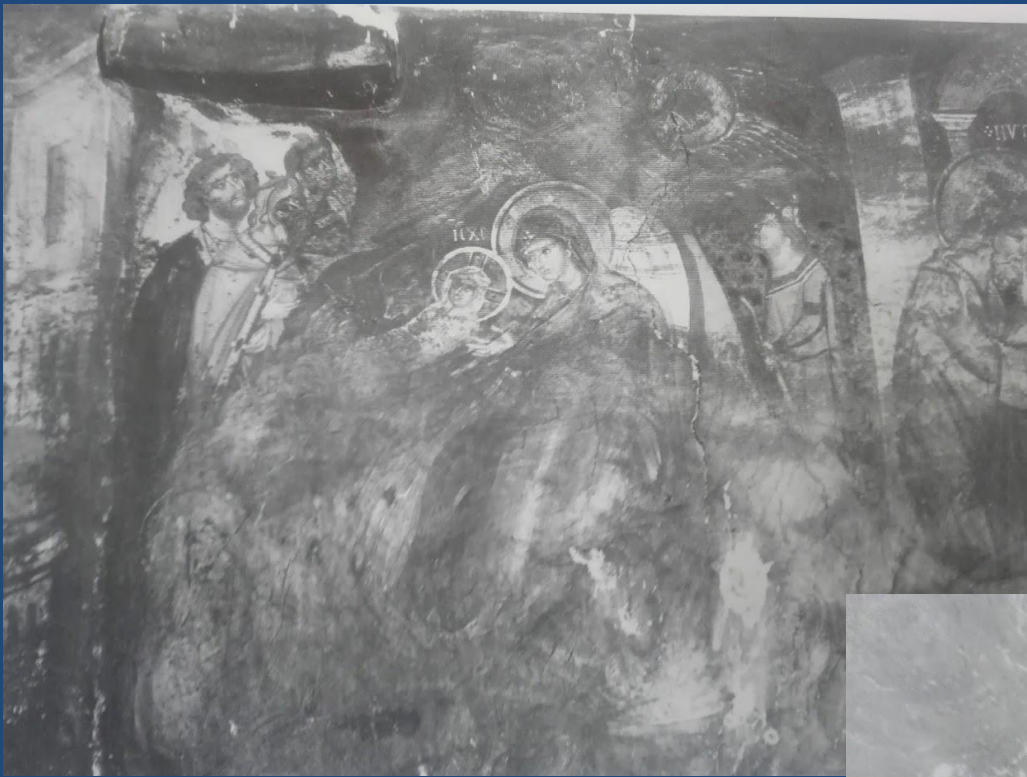

(Ζωντανές Μνήμες Πόντου, 1992)

Αντίγραφο του χρυσόβουλου λόγου σε κώδικα της μονής.

(Acta της μονής Βαζελώνος, 2007)

(The Byzantine Monuments and Topography of the Pontos, I, II, 1985)

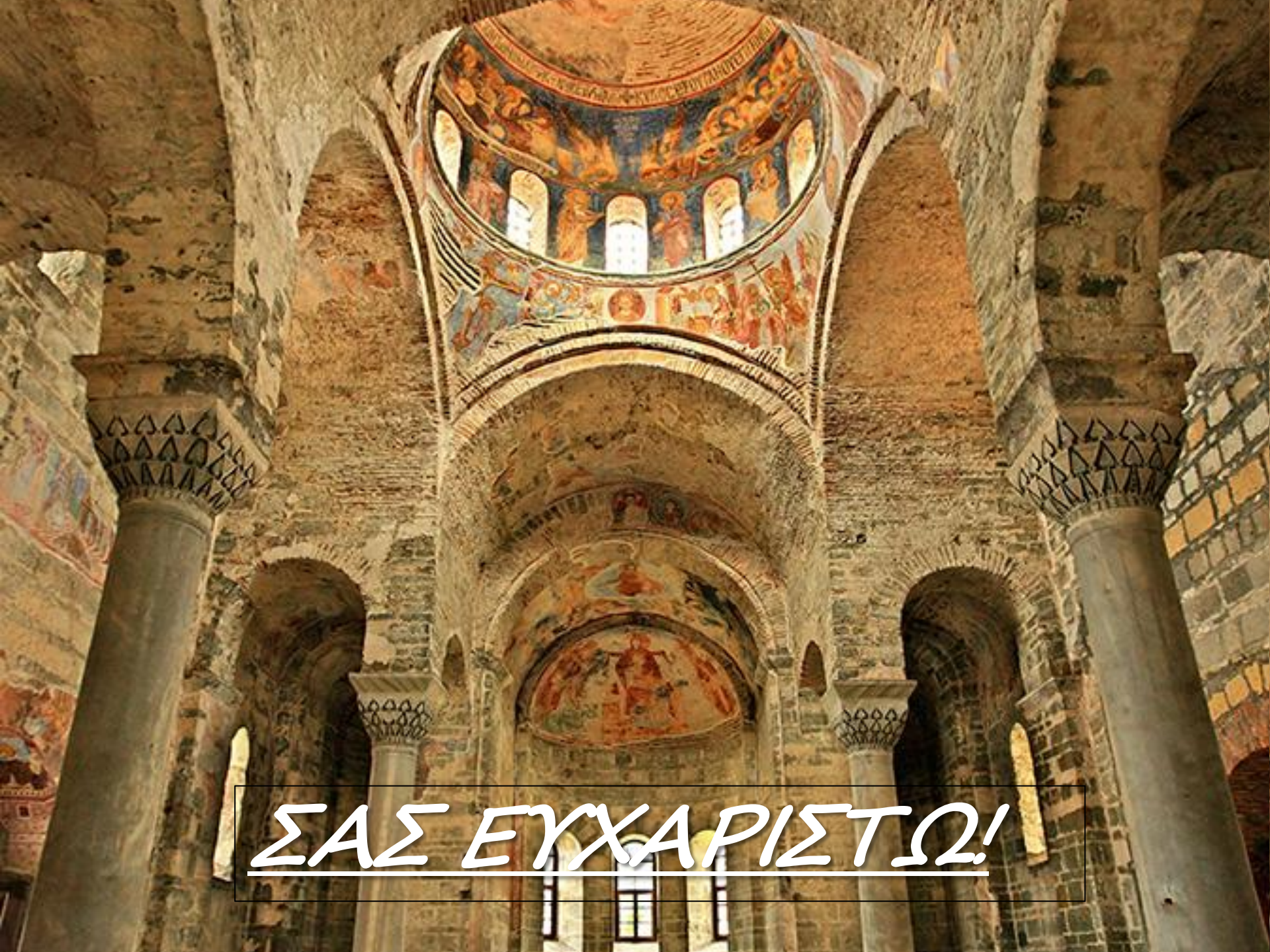
Συμπεράσματα.

Τα μοναστικά κέντρα στον Πόντο περιπλέκονται μέσα στην ιστορική πραγματικότητα και τον μύθο. Ωστόσο με ασφάλεια μπορούμε να πούμε πως περίοδος ακμής υπήρξε η διακυβέρνηση του Πόντου από τους Μεγάλους Κομνηνούς(1204-1461) με αποτέλεσμα οι μονές πέρα από θρησκευτικά κέντρα να αναδειχθούν και σε κέντρα πολιτισμού. Ωστόσο λόγω έλλειψης στοιχείων δεν μπορούμε να μελετήσουμε με μεγαλύτερη ακρίβεια την βυζαντινή τους περίοδο , αλλά και να τα συσχετίσουμε με ακρίβεια και ασφάλεια με προσκυνηματικές πρακτικές όπως γίνονται σήμερα.

Ευαγγελιστάριο του 11ου
αιώνα από τον Ναό Αγίου
Γρηγορίου Νύσσης στην
Τραπεζούντα
(ΒΧΜ 01039)

- Bryer A.-Winfield D.,1985,*The Byzantine Monuments and Topography of the Pontos,I,II, Washington D.C.*
- Bouskari E. (επιμ.),2008.*Egeria.Monuments of Faith in the Medieval Mediterranean,Athens.*
- Martin-Hisard B.,1980,"Trébizonde et le culte de de saint Eugène(6e-11e s.)",*Revue des Etudes Armeniennes*,14,307-343
- Rosenquist J.O.,1996,*The Hagiographical dossier of St.Eugenios of Trebizond in Codex Athos Dionysiou 154: A critical edition with introduction ,translation,commentary and indexes*, *Studia Byzantina Upsaliensia* 5.
- Rosenquist J.O.,1989,"Some remarks on the Passions of St.Eugenios of Trebizond and their resources" ,*Analecta Bollandiana*, 107,39-64.
- Rosenquist J.O.,2002,"Local Worshipers, Imperial Patrons :Pilgrimage to St.Eugenios of Tebizond" ,*DOP*,56,193-212
- Uspenskij F.I.-Benesevic V.N.,2007, *Ta Acta της Μονής Βαζελώνος*, Αφοί Κυριακίδη.
- Κάρποβ Π.Σ. ,2017,*Ιστορία της αυτοκρατορίας της Τραπεζούντας*, ,ΕΙΕ.
- Καραγιαννόπουλος Ι.,2001,*Το Βυζαντινό κράτος,Βανιάς* .
- Λαμψίδης Οδ., 1984,*Ο Άγιος Ευγένιος,ο πολιούχος της Τραπεζούντας*.
- ΛαμπάκηςΣ. "Μακεδονική δυναστεία και Μεγαλοκομνηνοί.Σχόλια σχετικά με τα ιστορικά στοιχεία στα Θαύματα του Αγίου Ευγενίου Ιωάννη-Ιωσήφ Λαζαρόπουλου".*Βυζαντινά Σύμεικτα*, 8,319-333.
- Σαββίδης Γ.Κ.Α., 2016.,*Η ιστορία των μεγάλων Κομνηνών της Τραπεζούντας(1204-1461)*,Κυριακίδη.
- Σαββίδης Γ.Κ.Α. ,2004,*Ιστορία του Βυζαντίου,Γ'*,Πατάκη,
- Φωσκόλου Β.2016,"Λείψανα, θαύματα και ευλογίες: η αρχαιολογία της «λατρείας»τοπικών άγιων»,*ΔΧΑΕ*,37,157-180.
- Κυρτάτας Δ., 1984 , "Στοιχεία για τον εκχριστιανισμό του Πόντου" *ΔΚΜΣ*,5,σελ.45-68.

ΣΑΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ!